

Ларыса РАМАНОВА

Культура продкаў

“ЯК ПШЛА СТРАЛА...”

АБРАД ВАДЖЭННЯ І ПАХАВАННЯ СТРАЛЫ Ў ВЁСКАХ ПАЛЕССЯ

“Стралу на Ушэсьце скрозь вадзілі”, – кажуць жыхары Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці. Праз вёскі гэтага раёна і прайшоў шлях фальклорнай экспедыцыі Веткаўскага музея народнай творчасці “Уздоўж Беседзі” ў 1998 г.

Пачынаюць “вадзіць Стралу” на другі дзень Вялікадня, а хаваюць – на Ушэсьце (Узнясенне), праз 40 дзён пасля Вялікадня. “Вадзіць стралу” азначае на працягу пэўнага часу вадзіць карагоды ў суправаджэнні “стрэльных” песняў, звяртацца да вышэйшых паганскіх бстваў з патаемнымі і звычайнымі для вяскоўцаў просьбамі: “Стралу водзім, штобы лён рос. Песні пелі, качалісь...”¹; “У нас і водзіць Стралу маланьей, штоб пажараў не было”²; “А есьлі дажджу німа..., сабіраюцца ўдовы і пяюць Стралу...”³; “Штоб жыта радзіла, штоб не было бяды ў доме”⁴. Падчас ваджэння карагодаў на зямлі нібы вымалёўвалі знакі-звароты. Прыгледзімся: схема карагода “Лука” (в. Неглюбка, Веткаўскі раён) нагадвае выяву парадзікі (на думку нашых прадзедаў, ад яе і ад роду залежаў лёс нованароджанага). Рух карагода “Крывы танец” (в. Верхлічы, Краснагорскі раён Бранскай вобласці) міжволі выводзіць малюнак мужчынскага пачатку. “На Ушэсьце – Богу моляцца. Хрэн дзелалі, пелі, танцавалі перад хрэнам. Збівалі палку хрэстом, украшалі цьвятамі, утыркалі ў жыта”⁵. Схема руху карагода “Лука” (в. Неглюбка, Веткаўскі раён) нагадвае зародак новага чалавечага жыцця. Васьмёрка – знак вечнасці – крэсліцца ў аднайменным карагодзе (в. Неглюбка), у цэнтры якога сядзіць бабуля за прасніцай з кудзеляю і вераціном. Душа продка (выява матылька) бачыцца ў карагодзе “Крывы танец” (в. Колбаўка, Веткаўскі раён).

На Ушэсьце, пасля службы ў царкве (каля 14 – 16 гадзін ці яшчэ пазней), пасля доўгага ўрачыстага шэсця па вуліцах вёскі жанчыны ідуць на поле, каб пахаваць “Стралу” ў жыце. У вёсках Глыбаўка*, Пералёўка Веткаўскага раёна да абеду спраўляюць “Сьвячу”, і толькі потым водзіць “Стралу”⁶. У в. Верхлічы “стрэльныя” песні спяваюць на вясковых могілках: “Па сялу хадзілі – адзін маціў у песні, а на кладбішчэ – ужэз другі маціў. Стрылавыя, но другі маціў, на другі голас”⁷.

Як ішла Страла ды уздоўж сяла!

Ўбіла Страла добра молайца.

Па тым молайцу некаму плакаць...

...вось ужэ і плачуць каля яго, –

тлумачаць у в. Закружжа* (Веткаўскі раён).

Цераз мора, мора сіня, да мора сі-ня-я!

Ляжала брусся, брусся новае, ды брусся но-ва-е!

А на той бруссі брат с сястрой ішлі...

А брат перайшоў, сястра тонула, –

развітваюцца з невядомай багіняй, “сястрой” Лялій у в. Верхлічы.

Пайшоў Бог на небеса,

Падняў рож за валаса, –

кажуць у вёсках Сівенка*, Стаўбун (Веткаўскі раён).

* Зорчак пазначаны вёскі, жыхары якіх адселены пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС. – *Заўвага рэд.*

Удзельнікі абраду – звычайна жанчыны і дзеці. Амаль у кожным карагодзе ёсць дзеці 5 – 10 гадоў, якія сядзяць на зямлі ў цэнтры карагода. Іх у канцы абраду падкідваюць на руках (гэтак, як падкідваюць немаўлятаў). Калі нават прысутнічаюць “пан” і “паненка” (в. Барталамееўка*, Веткаўскі раён), “старац” з “малодкай” (в. Неглюбка), “мужык” з “бабай” (в. Пыхань, Веткаўскі раён), то аблічча “пана”, “старца”, “мужыка” прымае па-мужчынску апранутая жанчына: “Старцу – натопчуць чулок і сперадзі прывяжуць” (в. Неглюбка)⁸.

Падчас руху “Стралы” з некаторых дамоў (в. Янова, в. Барталамееўка*, Веткаўскі раён) гаспадары выносяць аброчны стол з пачастункамі, а ўдзельніцы “Стралы” зычаць у адказ здароўя, шчасця.

У канцы абраду жанчыны закопваюць ляльку, зробленую імі з кавалачкаў тканіны, “у каробцы” (в. Барталамееўка*, в. Фёдараўка, в. Навілаўка, Веткаўскі раён); “Плачым на ёй, як на пакойніку” (в. Фёдараўка). У вёсцы Беседзь Веткаўскага раёна ляльку, перад тым як закапаць, абкладвалі знізу і зверху карой дуба і сасны. У вёсцы Пералёўка Веткаўскага раёна ляльку загортваюць у кавалак тканіны або проста засыпаюць зямлёй разам з хлебам, соллю на белым каленкоры ды іншымі ахвярнымі рэчамі. Часам на месцы пахавання ставяць невялікі крыжык, завязваюць зверху каласы. У вёсках Навілаўка, Фёдараўка праз год, на Звеставанне, ляльку адкопвалі. Кавалкі тканіны раскідвалі непадалёку. Тут жа распальвалі вогнішча. Акрамя лялькі, жанчыны хаваюць у зямлі медныя манеты, завушніцы, пярсцёнкі, “булаўкі”, каляровыя стужкі, жытнія каласы.

Звычайна “Стралу” хаваюць у жыце. (У вёсцы Верхлічы ляльку хаваюць “на кладзішчы”, на месцы былой капліцы. У 1999 г. жыхарка гэтай вёскі Параскева Грыбанава зрабіла ляльку з травы, што расла на могілках.)

Песні, якія спяваюцца ў гэты дзень, – трывожна-ўзнёслыя (аж дух займае!) і дужа жаласлівыя, іх называюць “шчаслівымі”: “Радасць вялікая! Ад такой радасці нам плакаць хочацца”.

У апошняй дзеі абраду “Стралы” жанчыны качаюцца па жыце, каб паўтарылася, зарадзілася новае жыццё. Потым зрываюць каласкі, нясуць у чырво-

Ларыса Дзімтрыеўна Раманова – вядучы навуковы супрацоўнік Веткаўскага музея народнай творчасці. Закончыла філалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1991). Аўтар зборніка вершаў “Адай асалоду Богу” (1997). Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 2000 г.

нья куты сваіх дамоў – ахвяру да Ахвяры: «*Ну вот я прыношаю, пасьвяцонай вадою іх папырскаяю, і станаўлю к іконе сваёй, штоб мне Бог усё асьвяшчаў, штоб ніхто мне нідзе ўрэду ні дзелаў, штоб усюда... двор мой і скот вёўся. Во прыду дамоў, папырскаяю. Каласкі – штоб жа ні ў пару было, штоб біз пары. Во ў міне – пяць штук. Каласкі – ат усяго... Ёсьць людзі такія – зьмеі, што яны і вачамі з'ядзяць. Карова малака не дасьць, дак я станаўлю етыя каласкі. І яны стаяць, пакуль... Во летаўня стаяць у міне, я і етыя пастаўлю, новыя. Яны стаяць і стаяць. Калі што станя, я іду тады, етымі каласкамі – у воду пасьвяцоную, папырскаяю па скоту сваіму: "Як етыя каласочкі стаяць, так штоб мая кароўка стаяла ціхенька, штоб ніхто яе не тронуў, штоб ніхто ні няў"»¹¹.*

Заўвагі

¹ В. Жгунь Добрушкага раёна Гомельскай вобл. Этнаграфічныя матэрыялы Веткаўскага музея народнай творчасці (далей скарачана: ЭМ ВМНТ). Сш. 76, л. 19.

² В. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна. ЭМ ВМНТ. Сш. 47, л. 17.

³ В. Верхлічы Краснагорскага раёна Бранскай вобл. ЭМ ВМНТ. Сш. 87, л. 68.

⁴ В. Пералёўка Веткаўскага раёна. ЭМ ВМНТ. Сш. 57, л. 21.

⁵ В. Юркавічы Веткаўскага раёна. Відэазаніск ВМНТ.

⁶ В. Глыбаўка Веткаўскага раёна. ЭМ ВМНТ. Сш. 96, л. 14, 20; в. Пералёўка Веткаўскага раёна. ЭМ ВМНТ. Сш. 57, л. 21.

⁷ В. Медзьвядзі Краснагорскага раёна Бранскай вобл. ЭМ ВМНТ. Сш. 87, л. 32.

⁸ В. Неглюбка Веткаўскага раёна. ЭМ ВМНТ. Сш. 13, л. 15.

⁹ Ветка. ЭМ ВМНТ. Сш. 96, л. 33.

¹⁰ В. Верхлічы Краснагорскага раёна Бранскай вобл. ЭМ ВМНТ. Сш. 87, л. 54.

¹¹ В. Пералёўка Веткаўскага раёна. ЭМ ВМНТ. Сш. 57, л. 34.

ФРАГМЕНТЫ ДЫЯЛЕКТНЫХ АПОВЕДАЎ ЖЫХАРОЎ ВЕТКАЎСКАГА РАЁНА

А нас жа многа, многа. А наперадзі, наўстрэчу нам, ідуць два пацаны, халасьцякі, із лесу. Мы казалі: "У лесе пабудзьця, калі мы будзім іціць і пець ету песьню". Яны ужо будуць выходзіць. А дзевачка – гадоў там пятнаццаць, чатырнаццаць, маладая, нясе куклу. ...Мы знаім, вот ету песьню пяём:

*С-пад лесаньку, лесу цёмнага,
там ішли-прайшли два моладцы,
а два молайцы, абодва холасты.
Яны йшли-прайшли, пабраніліся,
з-за адной дзевачкі пасварыліся.*

А мы ўжо пяём:

*Вы не біціся, не сварыцеся,
па-харошаму разыйдзіцеся.*

Дзевачка йдзець напярэд к ім, з куклай, і іх ужо ўпрашуя:

*Аднаму каму я астануся:
а ці стараму, а ці маламу,
ці таму парню, парню броваму,
парню броваму, чарнаброваму.*

Ну, і дзеўка ета выходжа к ім, разьвядзе, штоб яны ўжо не ругаліся, а яны ужо ідуць, самі з сабой ругаюцца. Ну а тады – усякія песьні пяём. Пяём:

*А ў карагод пайду – нагуляюся,
са сваім міленькам павідаюся.
А мой міленькі ўсю ноч не спаў,
ую ноч не спаў – на часах стаяў.
На часах стаяў – перамены ждаў.
Ах, прыйшла к яму перяменачка,*

перяменачка – красна дзевачка...

*А па брусеньку, брусёсю новаму,
што па том брусёсю брат з сястрой ішоў.
Братка перайшоў, а сястра ўтонула,
сястра ўтонула, рэч прамовіла:
"А не пі, братка, лугавой вады!
Не еж, братка, рыбы белыя.
Лугавая вада – ета кроў мая,
рыба белая – ета цела маё".*

Карагоды... на Рынку мы водзім. Вот, возлі магазіна. Кагда са "Сьвячы" выходжаім, са "Сьвячы", так сычас сабіраюцца па дзве, па тры, і – ва круг... Вот атсюль, ат магазіна, мы ідом у жыгта. Дзе жыгта – мы туды й водзім. А там вадзілі карагоды. Па вуліцы паводзім, па жыгта паводзім – абзацельна.

Вот калі мы пракапаім зямлю так крэсьцікам, глыбока, на ўсход, у тую зямельку, на ляльку, кладзем і хлеба на трапачку. Хлеба і солі. Які-небудзь беленькі каленкорчык бярэш на трапачку, і туды. Туды кладом хто што: ці заколку, ці грабеньчык кладом і завязуім. Штоб жа ўраджаі быў, молімся Богу, папяём кругом. Па жыгці паходзім, памолімся Богу, штоб Бог даў нам ураджаі. Ну, і ужо пасля етага мы не пяём болей. Нільзя ўжо пець. Кагда ўжо ж жыгта выйдзем, Стралу закапаем, папяём. "Лёлюшкі" ў нас пяюць ад Паскі да Узнясенія, шэсьць нідзель.

Было тут... красата! Людзей было болей. У нас тады у луг, граюць гульбішча... У луг ідуць, к рязь. Адтуль прыходзяць і Стралу закапаюць у жыгта на Ушэсьціе. А як цяпер – не знаю. Тут ужэ засталіся старыя. Усё раўно атмецяць, мала, багата – усё раўно атмецяць... А цяпер уся краса ўйшла. Эта такое лахмоцця – і не надзяюцца добра. То ж сьмярцёнае людзі ўсе выцягваюць, сваё сьмярцёнае. І прайдзе ў карагод, пабудзе, складзе. І болей ні танцаў у ёй... У этай адзежы – нікакіх танцаў, у ёй. Эту адзежу яна зноў прасуша і прагледзе, складзе на месца. На Ушэсьціе апраналі сьмярцёную. Усё выцягвалі, а цяпер німа. Толькі хто гатовя сабе на сьмерць, прыдзенуцца... Танцаваць не пойдзе у этай адзежы, толькі ў карагодзе пабудзе, і ўсё.

ЭМ ВМНТ. Сш 57, л. 20, 21, 29.

Зап. ад Еўдакіі Мельнікавай,
Веры Машкоўскай, Ганны Лукашовай
у в. Пералёўка Веткаўскага раёна.

Лука – трава шаўковая – ета у нас трава расьце бальшая, зь белай палоскай. А тады, раней, як пелі еты карагод, дык становяць хлопца, бабу якую-небудзь за хлопца, і тады ўжо дражняць яго. Крывы танец вадзілі. Ставяць тры дзіцёнкі па-аднаму і пяюць. Нада бальшая Страла... і тады: "Павяду, павяду крывы танец..." і нада ж саабразіць так, штоб Страла выводзілася, каб жа ж нідзе не разарвалася. А нада ж так хадзіць, штоб Страла абыходзіла дзяцей і пра-межутка нідзе не было.

ЭМ ВМНТ. Сш 87, л. 38.

Зап. ад Марыі Цімашэнькі, 1920 г. н.

у в. Верхлічы Краснагорскага раёна (Бранская вобл.).

У Стралу выходзілі первы раз во як Благавешчаньне ў пост, дзеўкі пяюць вясняныя песьні. На другі дзень Вялікадня яшчэ напрунутыя, а ўжо карагоды гуляюць на сьнягу, пяюць песьні. Лямцы, Шавялі, Халічы... Каждыя – на сваёй вуліцы. Дзеўкі сабіраюцца, прыма ідуць на хутар, з хутара – на Куток, як з цэрквы прыдуць. На Кутку папяюць – тады на

Барсукі. Тады – цераз рэчку – Халічы, канец. На канцы на том ужо састанаўліваюцца. Усё сяло – дзеўкі, хлопцы, бабы маладыя. Старыя гуляюць сабе, маладыя ідуць у Стрылю. Дзевяцьсот двароў было. Пяюць – стогне ўсё на свеце. У “Луку” гулялі:

*Лука мая, Лука зялёная,
трава шаўковая.
Верябей коней пасе,
дзеўка траву нясе.*

Баба кудзелю наматае на палку, круця, як будта прядзе, а тады дзеўку каторую як улупе палкай той, прядзе і дремле. Яна на краі сядзіць, а дзеўкі ўкругавую “Луку” пяюць. Бяруцца ўкругавую, патом трычатыры дзеўкі у цэнтры... Яны – бягом “Луку”, бягом-бягом... “Старцы” – жаншчыну сьдзелаюць мужчынай, і жаншчыну – бабай. Па дарозе прычудзьяюць: грязныя, у сажу вымазаныя, ідуць з цапкамі.

*Старац мой,
накамарац мой, –
ён у кельі сядзіць,
Богу моліцца,
а мне, маладой,
гуляць хочацца.
Хацелася маладой
ды яшчэ пагуляць.*

Пойдуць Стрылю хаваць – пойдуць у жыта, па пашне. У жыце Стрылю хаваюць – трыпачку якую змае і ў зямлю хавае – лялечкай. Як кукалка – галоўка. Старцы пабегаюць у жыце і назад, пераадзьявалісь у дзірэўні. У жыта ішлі, калі прыйдуць із Стрылы, паберуцца па вуліцах, дзелаюць старца, кожны сабе, вечарам. Хаваюць Стрылю вечарам – сонца заходзя. Стрыльныя пяюць да вечара. Столькі песняў было – зямлі не відна!

ЭМ ВМНТ. Сш 56, л. 70, 71.
Зап. ад Еўфрасіні Гварковай, 1915 г. н.
у пас. Ляды Веткаўскага раёна.

“СТРЭЛЬНЫЯ” ПЕСНІ

ЭМ ВМНТ. Сш 57, л. 35, 36.
Зап. у в. Пэралёўка Веткаўскага раёна
на Ушэсце (11.05.2001) ад групы жанчын
(падчас “Стрылы”).

*Ай, па брусеньку, брусью новаму,
вой-лі, вой-лю-лі, да есяновому... у-у-у!
Па том брусью да ішоў брат зь сястрой,
вой-лі, вой-лю-лі, да ішоў брат зь сястрой... у-у-у!
А братка пірайшоў, а сістра ўтонула...
вой-лі, вой-лю-лі, а сістра ўтонула... у-у-у!
А сістра ўтонула, а рэч прамовіла,
вой-лі, вой-лю-лі, а рэч прамовіла... у-у-у!
А ты не пі, братка, лугавой вады,
во-хі-лэ й лю-лі, лугавой ва... у-у-у!
А ты не еж, братка, рыбы белыя,
во-хі вой-лю-лі, рыбы белыя... у-у-у!
А не касі, братка, лугавой травы,
во-хі вой-лю-лі, лугавой тра... у-у-у!
А не ламай, братка, чорнай смародынькі,
во-хі вой-лю-лі, чорнай сма... у-у-у!
Лугава вада – эта кроў мая,
во-хі вой-лю-лі, эта кроў ма... у-у-у!
Рыба белая – эта маё цела,
во-хі вой-лю-лі, эта маё цела... у-у-у!
Лугава трава – эта мая каса,
во-хі вой-лю-лі, эта мая ка... у-у-у!
Чорна смародынька – то мае вочы,
во-хі вой-лю-лі, то мае вочы... у-у-у!*

*Ай, з-над лесу, лесу цёмнага, у-у-у!
Ай, што з-над таго лесаньку, з-над зялёнага,
вой-лі, вой-лю-лі, с-над зялёнага... у-у-у!
А там ішлі-прайшлі ай два молайцы,
вой-лі, вой-лю-лі, ай да два молайцы... у-у-у!
Ай да два молайцы, абодва холасты,
вой-лі, вой-лю-лі, абодва холасты... у-у-у!
Ой, яны ж шлі-прайшлі,
ай-лі, вой-лю-лі, да вы не біціся!
ай-лі, вой-лю-лі, да не сварыцеся... у-у-у!*

*Ты ляці, Стрыла, да ўдоль сяла, да ўздоўж вуліцы!
Ты не бі, Стрыла, добрага молайца.
У таго молайца некаму плакаць:
матка старая, сястра малая,
жана молада кала горада,
дзеткі дробныя.*

*Йдзе матка плача – там крынічанька,
йдзе сястра плача – там калодзежы,
йдзе жана плача – там расы німа.*

*Каліна ў кружку, э-э-эй, ай-лэ-лі лэ-лі,
каліна ў кружку... у-у-у!*

*Што ўжо да й яна шэпча з салаўём, э-э-эй, ай-
лэ-лі лэ-лі,
шэпча з салаўём... у-у-у!*

*Адзін салавей песняў ні пня, э-э-эй, ай-лэ-лі лэ-лі,
песняў ні пня... у-у-у!*

*Чаго, салавей, песняў ні пнеш, э-э-эй, ай-лэ-лі лэ-лі,
песняў ні пнеш?... у-у-у!*

*Ці ў цібе, салавей, гнёзьдзечка німа, э-э-эй, ай-
лэ-лі лэ-лі,
гнёзьдзечка німа?... у-у-у!*

*Калі б жа ў міне гнёзьдзечка было, э-э-эй, ай-
лэ-лі лэ-лі,
гнёзьдзечка было... у-у-у!*

*Ні літаў ба бя рана па зарэ, э-э-эй, ай-лэ-лі лэ-лі,
рана па зарэ... у-у-у!*

*Ні зьбіваў ба бя ранныя расы, э-э-эй, ай-лэ-лі лэ-лі,
ранныя расы... у-у-у!**

* А тады ета пяюць дзеўцы, тожа, як сірата, як маткі німа, песню:

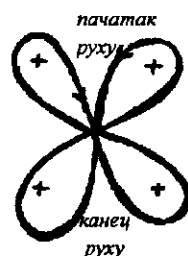
– Чаго ты, дзевачка, песняў ні пнеш?
– Калі б жа ў міне мамачка родная была,
не хадзіла б я рана па зарэ,
Не зьбівала б я ранныя расы...

Перва пьесца салаўю, а тады – жаншчыні. Ета – “лэ-люшкі”, дзеўкі пяюць.

СХЕМЫ ВАДЖЭННЯ КАРАГОДАЎ

1. Крыжыкамі пазначана месцазнаходжанне дзяцей.
Схема карагода “Без крывого танца не вывесці вянца”. В. Колбаўка Веткаўскага раёна. “На хрыстах вадзілі карагоды, там, дзе гульбішчы, ігрышчы былі”. Зап. Г. Нячаевай. 1985 г.

Такую схему мае і карагод “Лука” (в. Лецяхі Краснагорскага раёна Бранскай вобласці, Расея). Зап. І. Чыжовай. 18 жніўня 1998 г.

2. Схема руху карагода ў жыцце, побач з закапанай льялькай. В. Пералёўка Веткаўскага раёна. Зап. Ларысай Раманавай, Генадзем Лапаціным падчас ваджэння і пахавання “Стралы”. 11 мая 2001 г.

3. Крыжыкамі пазначана месцазнаходжанне дзяцей.

Схема карагода “Лука”. В. Неглюбка Веткаўскага раёна. Зап. І. Чыжовай паводле аповеду Аляксандры Дзеранок, 1916 г. н. 21 мая 1996 г.

4. а) Крыжыкамі пазначана месцазнаходжанне дзяцей.

Схема карагода “Лука”. В. Неглюбка Веткаўскага раёна. Зап. І. Чыжовай паводле аповеду А. Дзеранок.

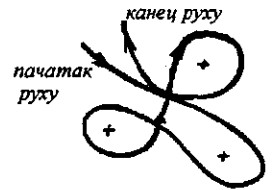

4. б) Крыжыкамі пазначана месцазнаходжанне дзяцей.

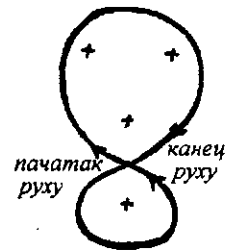
Схема карагода “Із крывого танца не выведу канца”. В. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна. Відэазапіс ВМНТ.

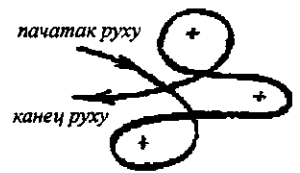
5. а) Схема карагода “Крывы танец”. В. Верхлічы Краснагорскага раёна Бранскай вобласці. Зап. Л. Новікавай паводле аповеду М. Цімашэнькі, 1924 г. н. 19 мая 1999 г.

5. б) Схема карагода “Лука мая зялёная”. В. Лесяхі Краснагорскага раёна Бранскай вобласці. Зап. І. Чыжовай. 18 жніўня 1998 г.

6. “Дряма” Крыжыкамі пазначаны дзеці – удзельнікі карагода. Схема карагода “Лука”. В. Неглюбка Веткаўскага раёна. Зап. Л. Раманавай паводле аповеду Варвары Кавалёвай. 25 мая 1998 г.

Васіль ЛІЦЬВІНКА

РЭІНКАРНАЦЫЯ — АСНОВА ЖЫЦЦЁВАГА АПТЫМІЗМУ ФАЛЬКЛОРУ І ТРАДЫЦЫЙНАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ

Па гарызанталі часу жыццесцвярджалны светапогляд усёй традыцыйнай культуры беларусаў у адно цэлае аб'ядноўваюць Дзяды. Іх вытокі ідуць ад Ведаў — самай старажытнай скарбніцы культуры, дзе сэнс жыцця людзей на зямлі тлумачыцца рэінкарнацыяй — пераходам у іншую форму існавання.

У светапоглядзе Дзядоў знайшоў сваё ўвасабленне страх перад смерцю як перад непазбежнай рэальнасцю. Калі ў старажытныя часы непазнання стыхіі чалавек персаніфікаваў у Вялесе, Дажджбогу, Перуне, Лесавіку, Русалцы, Кусце і іншых міфалагічных вобразах, то нябожчыкі, адпаведна гэтаму, пераходзілі ў іншую форму існавання, “усё бачылі, усё чулі, усё ведалі” і маглі ўплываць на жыццё крэўных, іх дабрабыт і здароўе. З гэтага, дарэчы, нарадзілася і вера ў прадвызначанасць лёсу. Вось чаму пра дзядоў гавораць “толькі добра або ні слова”.

Самым цесным чынам светапоглядная міфалогія Дзядоў звязана з траецкімі Дзядамі (49 дзень пасля Вялікадня), калі “наўі” — душы дзядоў — нябачнымі выходзілі з магіл і назіралі за жыццём крэўных. Выніковымі (праз сувязь са штогадовым адыходам прыроды да зімовага сну) былі змітраўскія Дзяды (у суботу перад 8 лістапада), бо сімвалізавалі пераход усюго жывога ў іншую форму існавання. Здзіўляе, што гэтыя, быццам бы наўіныя, уяўленні пацвярджаюцца сучаснымі касмічнымі тэорыямі існавання

чалавека і асабліва адкрыццём і нават фотафіксацыяй біяэнергіі, што не знікае бяследна. Якая гэта аптымістычная і гуманістычная тэорыя ў параўнанні з застрашваннем пеклам, сцвярджаннем нікчэмнасці зямнога існавання чалавека! (Памылка, што Дзяды адменены на Беларусі як дзяржаўнае свята.)

Кожны дзень для беларуса меў сваё значэнне: панядзелак не варты для пачатку сур'ёзных спраў — іх трэба пачынаць у аўторак. Чацвер лічыўся чыстым, пятніца — жаночай. Асноўным напаўненнем суботы было ўшанаванне дзядоў, прадзедаў, пращчураў — усіх памерлых продкаў. Кожную суботу беларус мусіў калі не наведаць могілкі, дык добрым словам успомніць тых, хто праз гены надзяліў яго здольнасцямі, перадаў свае лепшыя рысы. Асновай для перадачы духоўнага і жыццёвага вопыту з'яўляўся сямейна-каляндарны звычай Дзядоў, унікальнасць, філасофскую мудрасць якога глыбока зразумелі і перадалі ў пазмах Адам Міцкевіч (“Дзяды”) і Янка Купала (“Курган”).

Ад пачатку роду чалавечага нашчадак улашчваў дзядоў праз магічныя рытуалы, звычаі, замовы, абрадавыя песні, карагоды. Так нарадзілася яе вялікасць Прыгажосца, магічнае стала Прыгожым. Але вобраз Пращчура вырас да ўзроўню філасофскага яднання пакаленняў.

Жывыя нашчадкі лічыліся прадстаўнікамі дзядоў

Вяртанне да вытокаў